

З. В. Партико

ОСНОВИ РЕДАГУВАННЯ

У 2 книгах

Видання 3-тє, перероблене і доповнене

Книга 1: підручник

Київ
Видавництво Ліра-К
2020

Рецензенти:

Потятиник Б. В., професор, доктор філологічних наук, завідувач кафедри нових медій факультету журналістики Львівського національного університету ім. І. Франка;

Бабенко В. В., доцент, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач кафедри журналістики факультету суспільних наук Українського католицького університету;

Сніцарчук Л. В., професор, доктор наук із соціальних комунікацій, заступник директора з наукової роботи Львівської національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника

*Рекомендовано Науково-методичною радою
Національного університету "Львівська політехніка"
(протокол № 25 від 27.01.2017 р.)*

Партико З. В.

П 18 Основи редагування: у 2 кн. [текст] / З. В. Партико. — 3-тє вид., переробл. і допов. — Київ : Видавництво Ліра-К, 2020. — Кн. 1 : підручник. — 332 с., табл. 12, рис. 18.

ISBN 978-617-7910-20-5

Описано сутність редагування, методологічні засади теорії редагування, методи редагування. Розглянуто загальні норми редагування (інформаційні, соціальні, композиційні, рубрикаційні, логічні, лінгвістичні, психолінгвістичні, видавничі). Викладено галузеві норми редагування газетно-журнальних видань, радіопрограм, телепрограм та інтернет-видань й особливості редагування на різних етапах підготовки видань і радіо- й телепередач. Описано методи творчого редагування.

Призначений для студентів вищих навчальних закладів, а також тих, хто опановує редагування самостійно.

УДК 070.41:655.254.22:808.2](075.8)

КОРОТКИЙ ЗМІСТ

Передмова	7
1. Вступ.....	11

Частина I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕДАГУВАННЯ

2. Сутність редагування	24
3. Методи редагування	43

Частина II. ЗАГАЛЬНЕ РЕДАГУВАННЯ

4. Інформаційні норми редагування	66
5. Соціальні норми редагування	86
6. Композиційні норми редагування	105
7. Рубрикаційні норми редагування	125
8. Логічні норми редагування	136
9. Лінгвістичні норми редагування	163
10. Психолінгвістичні норми редагування	196

Частина III. ГАЛУЗЕВЕ РЕДАГУВАННЯ

11. Норми редагування газено-журнальних видань.....	222
12. Норми редагування радіопрограм	261
13. Норми редагування телепрограм.....	276
14. Норми редагування інтернет-видань.....	301

Частина IV. ТВОРЧЕ РЕДАГУВАННЯ

15. Редагування і творчість	310
16. Застосування методів творчого редагування.....	315
17. Висновки	326
Література	328

ПОВНИЙ ЗМІСТ

Передмова.....	8
1. Вступ.....	12

Частина I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕДАГУВАННЯ

2. Сутність редагування	24
2.1. Об'єкт редагування	24
2.2. Предмет редагування	25
2.3. Мета й завдання редагування	26
2.4. Постулати й норми теорії редагування.....	28
2.5. Складові редагування: методи контролю й виправлення	35
2.6. Повідомлення як об'єкт редагування	37
2.7. Інструменти редагування	39
2.8. Галузі редагування	40
2.9. Аспекти редагування	41
3. Методи редагування	43
3.1. Основні види методів редагування	43
3.2. Класифікація методів контролю	44
3.3. Послідовність операцій контролю	44
3.5. Класифікація методів виправлення.....	56
3.6. Послідовність операцій виправлення	57
3.7. Методи виправлення.....	58
3.8. Коректурні знаки	63

Частина II. ЗАГАЛЬНЕ РЕДАГУВАННЯ

4. Інформаційні норми редагування.....	66
4.1. Норми редагування загальних властивостей масової інформації .	66
4.2. Норми редагування специфічних властивостей масової інформації	78
5. Соціальні норми редагування	86
5.1. Юридичні норми.....	86
5.2. Етичні норми.....	98
5.3. Естетичні норми.....	99
5.4. Політичні та релігійні норми	102
6. Композиційні норми редагування	105
6.1. Рубрикація — модель будови повідомлення.....	105
6.2. Види композиції.....	106
6.3. Композиційні шаблони.....	117
6.4. Композиційні норми	118
7. Рубрикаційні норми редагування	125
7.1. Види рубрик	125
7.2. Способи нумерації рубрик	128
7.3. Рубрикаційні норми	129
8. Логічні норми редагування	136
8.1. Переконливість аргументацій у повідомленнях ЗМІ.....	136
8.2. Норми редагування понять.....	139
8.3. Норми редагування тверджень	145
8.4. Норми редагування виводів	148
8.5. Норми редагування аргументацій.....	155
8.6. Норми редагування зв'язків між компонентами повідомлення ..	160
9. Лінгвістичні норми редагування	163
9.1. Норми для фонемно-графемного рівня	163
9.2. Норми для рівня морфем.....	168
9.3. Норми для рівня слів	174
9.4. Норми для рівня словосполучень	182
9.5. Норми для рівня речень.....	186
9.6. Норми для рівня надфразних єдностей	191
9.7. Норми для рівня блоків	193
9.8. Норми для рівня дискурсу.....	193
10. Психолінгвістичні норми редагування	196
10.1. Норми сприймання повідомлення	196
10.2. Словниковий запас реципієнта	206
10.3. Норми запам'ятовування повідомлень	207
10.4. Мисленнєве опрацювання повідомлення	211
10.5. Розуміння повідомлення.....	213
10.6. Вплив повідомлень на реципієнтів	216
10.7. Уява і прогнозування повідомлення	217

Частина III. ГАЛУЗЕВЕ РЕДАГУВАННЯ

11. Норми редагування газено-журнальних видань	222
11.1. Специфіка редагування газетно-журнальних видань	222
11.2. Особливості застосування загальних норм редагування	223
11.3. Видавничі норми.....	228
11.3.1. Вихідні відомості.....	228
11.3.2. Норми для простого тексту	231
11.3.3. Норми для складного тексту	242
11.3.4. Норми для ілюстрацій	245
11.3.5. Норми для апарату видання	247
11.4. Поліграфічні норми	253
12. Норми редагування радіопрограм.....	261
12.1. Особливості редагування радіопрограм	261
12.2. Авторський етап.....	262
12.3. Редакційний етап	265
12.4. Записувальний етап	270
12.5. Монтувальний етап.....	272
12.6. Розповсюджувальний етап	274
12.7. Підсумковий етап.....	275
13. Норми редагування телепрограм.....	276
13.1. Особливості роботи телевізійного редактора	276
13.2. Авторський етап.....	279
13.3. Редакційний етап	282
13.4. Знімальний етап	287
13.5. Монтувальний етап.....	294
13.6. Озвучувальний етап.....	298
13.7. Розповсюджувальний етап	298
13.8. Підсумковий етап.....	300
14. Норми редагування інтернет-видань	301
14.1. Особливості редакційно-видавничої діяльності веб-редактора	301
14.2. Авторський етап.....	303
14.3. Редакційний етап	303
14.4. Конструювальний етап	306
14.5. Тестувальний етап	306
14.6. Розповсюджувальний етап	307
14.7. Підсумковий етап.....	308

Частина IV. ТВОРЧЕ РЕДАГУВАННЯ

15. Редагування і творчість.....	310
15.1. Сутність творчості та її види.....	310
15.2. Співвідношення нормативного і творчого редагування	311
15.3. Поняття творчого редагування.....	312
15.4. Особливості творчого редагування.....	313

15.5. Редактор — ремісник чи творець?	314
16. Застосування методів творчого редагування.....	315
16.1. Типові методи вирішення творчих завдань	315
16.2. Методи творчого редагування	316
16.3. Практика застосування редакторами творчого редагування.....	323
16.4. Технологія використання методів творчого редагування	325
17. Висновки.....	326
Література	328

ПЕРЕДМОВА

Це видання „Основ редагування” складається з двох книг: книга 1 містить теоретичні відомості про редагування, а книга 2 — практикум (запитання, вправи, тести) з редагування.

Навіщо підручник „Основи редагування”? У вищих навчальних закладах використовують кілька підручників і навчальних посібників із літературного редагування для студентів спеціальностей „Журналістика” та „Реклама і зв’язки з громадськістю” (авторові відомо їх близько півдес’ятка; їх подано в списку рекомендованої літератури). Чому ж виникла потреба підготувати ще один підручник? Таких причин можна назвати чотири.

Причина перша. Насамперед, потрібно вважати відсталою від життя саму назву навчальної дисципліни „Літературне редагування”, яку до цього часу читають студентам-журналістам і студентам-рекламістам. Річ у тім, що виділення дисципліни „Літературне редагування” як окремої відкидає нас знову назад і відтворює ситуацію в СРСР, коли партійні органи й головліт та облліті¹ за фактом здійснювали політичне редагування, а редактори-професіонали (щоб приховати фактичну наявність політичного) — так зване літературне. Цей стан справ і підтверджують навчальні видання М. Феллера й Р. Іванченка, які називалися „Літературне редагування”.

Проте з часу існування СРСР минуло вже більше 20 років й усі ці 20 з гаком років цензури в Україні не існує. Проте назва дисципліни залишилась. Відповідно, виникає запитання: а хто ж тоді (якщо редактори займаються тільки літературним редагуванням) повинен здійснювати контроль за дотриманням політичних, юридичних, етичних і поліграфічних норм редагування? Може, політичні партії? Це — нонсенс. Сучасний

¹ Головліт — Головне управління по охороні державних таємниць у пресі, яке існувало в СРСР. За фактом, цей орган, без візи якого не могло вийти в світ жодне видання, офіційно виконував у СРСР функцію цензури. У кожній з областей функціонували обласні відділення цензури — облліті.

редактор, що живе в демократичному суспільстві, повинен аналізувати дотримання всіх видів норм редагування, оскільки частина з них явно введена в українську Конституцію (наприклад, заборона міжнаціональної, расової, релігійної та інших видів ворожнечі). А тому вже давно настав час відмовитися від практики поділу дисциплін теорії редагування за канонами радянського часу.

Оскільки студентам-журналістам і студентам-рекламістам подають не повний (як, наприклад, студентам спеціальності „Видавнича справа та редагування”), а скорочений виклад дисципліни, то її за аналогією до існуючих уже зразків¹ варто назвати „Основи редагування”.

Причина друга. До цього часу підручники з редагування для студентів-журналістів і студентів-рекламістів готували так, начебто вони працюватимуть тільки в друкованих ЗМІ, що готують паперові видання, а електронні ЗМІ або не розглядали зовсім, або вкрай обмежено. Фактично, специфіка редагування в електронних ЗМІ ігнорувалася. Саме тому існує потреба мати такий підручник з основ редагування, який охоплював би не тільки традиційні паперові, а й електронні ЗМІ. Саме така спроба й реалізована в нашому підручнику.

Причина третя. Теоретики редагування, зокрема в Україні, наполегливо твердять про те, що редагування — це винятково творчість. Проте у своїх виданнях з редагування вони зовсім не розкривають і не описують методи цієї редакторської творчості (творчого редагування). Враховуючи сказане, ми ввели в наш підручник окремий розділ, у якому викладено методи творчого редагування.

Причина четверта. За останні 20 років відбулися суттєві зміни в парадигмі науки про видавничу справу. Маємо на увазі поступове оформлення цієї науки під загальною назвою едитології² в складі теорії редагування й теорії видавничої справи, поділ едитології на загальну й галузеву, нормативну й творчу. Крім того, відбулося формування постулатів теорії редагування³ та деяких її законів (психолінгвістичні закономірності сприймання повідомлення, залежність розуміння від складності,

¹ Алексеева М. И. Основы редактирования : учеб.-метод. пособ. / М. И. Алексеева, Н. Ф. Семенцова, Е. П. Соколова. — Москва: Изд-во МГУ, 1989. — 56 с.; Властюк А. І., Белзецький Р. С. Основи редагування, коректури та верстки технічних текстів : навч. посібник. — Вінниця: ВНТУ, 2009. — 95 с.; Карпенко В. О. Основи редакторської майстерності. Теорія, методика, практика : підручник. — Київ: Університет „Україна”, 2007. — 432 с.

² Партико З. В. Редагування: творчість чи ремесло? // Вісник книжкової палати. — 1999. — № 9. — С. 12—15; Зелінська Н. Едиторика — теорія і практика редагування в реаліях нового тисячоліття // Друкарство. — 2006. — № 5. — С. 19-24; Партико З. В. Наукознавчий аналіз едитології // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Філологічні науки. — Ч. 1. — 2008. — № 3 (142). — С. 242–256.

³ Постулати теорії редагування // Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навч. посібник / 2-ге вид., перероб. і доп. — Львів : ВФ „Афіша”, 2011. — 640 с.

залежність розуміння від точності повідомлення тощо). Відбулося чітке виділення одиниць будови оригіналу й видання, виділення видів видань (останнє — у формі стандарту).

Про що підручник. У підручнику мова йтиме про редагування не тільки текстових, а й графічних, аудіо- й відеоповідомлень.

Цей підручник дає короткий опис теорії загального, галузевого й творчого редагування. Його умовно можна розділити на чотири частини: в частині I подано теоретичні засади редагування (розділи 2 і 3); у частині II — норми загального редагування (розділи 4—10); у частині III — норми галузевого (але тільки для ЗМІ!) редагування (розділи 11—14); у частині IV — особливості творчого редагування (розділи 15-16).

Мета підручника. Мета підручника полягає в тому, щоб дати студентам-журналістам і студентам-рекламістам перші теоретичні знання про сутність, методи й норми редагування авторського й видавничого оригіналів, видань (паперових й електронних), радіо- й телепередач.

Цей підручник, крім студентів, можуть також вивчати на факультетах підвищення кваліфікації і працівники ЗМІ.

Як користуватися підручником? Попередньо — ще до вивчення окремих частин підручника чи його як цілого — студенти повинні опанувати такі дисципліни, як сучасна українська літературна мова, літературознавство, логіка, психологія, технологія поліграфічного виробництва, основи видавничої справи, комп'ютерні технології видавничого, радійного й телевізійного процесів.

У межах кожного розділу цього підручника внутрітекстові рубрики виділено товстим шрифтом. Усі базові терміни, які потрібно засвоїти, подано товстим курсивним шрифтом (їх визначення дається в основному тексті, а також у „Словнику видавничих термінів”¹). Приклади малого обсягу в основному тексті виділено курсивом, приклади більшого обсягу — окремими абзацами з меншим міжрядковим інтервалом, а помилки в них, де це потрібно, — хвилястим підкресленням.

Усі норми редагування, які майбутній редактор повинен вивчити напам'ять, подано як окремі абзаци з відступом управо (в першому рядку абзацу — чорний кружечок: ●). Проте ми звертаємо увагу на те, що в підручнику подано лише основні, найчастіше уживані норми, насправді їх перелік значно більший (детальніше загальні норми редагування викладено, наприклад, у підручнику: Партико З. В. Загальне редагування: нормативні основи : навч. посібник. 2-ге вид., перероб. і доп. Львів: ВФ „Афіша”, 2011. 640 с., рис. 53, табл. 33, додатків 27).

Усі елементи великих переліків подано як окремі абзаци (в першому рядку абзацу — чорний квадратик ■).

¹ Партико З. В. Словник видавничих термінів / З. В. Партико. — Запоріжжя : КПУ, 2013. — 68 с.

Кожна тема підручника передбачає проведення семінару і/чи практичного заняття. Запитання, завдання, вправи й тести до цих занять подано у книзі 2 цього видання (далі називатимемо його просто „Практикумом”):

Партико З. В. Основи редагування: у 2-х кн. / З. В. Партико. — Запоріжжя : Вид-во КПУ, 2016. — Кн. 2 : практикум. — 130 с.

Вдячності й подяки. Автор висловлює глибоку вдячність рецензентам — д. філол. н., професорові В. Л. Погрібній та канд. філол. н., доцентіві Н. В. Романюк, які зробили багато слушних зауважень, що сприяло вдосконаленню цієї книги.

Проте, незважаючи на допомогу перелічених науковців, цей підручник не зміг би бути опублікованим без фінансової підтримки КПУ (ректор В. М. Огаренко) і складної роботи редактора С. В. Старкової.

І найбільша вдячність, звичайно, — студентам, які своїми часто дошкульними запитаннями змушували автора глибше задумуватися над багатьма, здавалось би, простими питаннями теорії та зовсім простими помилками в текстах.

Усі зауваження, пропозиції та побажання автор просить надсилати йому на електронну адресу: partyko@ukr.net .

Автор